

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра української філології

Курсова робота
на тему:

«СКЛАДЕНИЙ ІМЕННИЙ ПРИСУДОК ТА НАВЧАННЯ ЙОГО УЧНІВ
ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»

студентки групи СЛукр 03-20
філологічного факультету освітніх технологій
спеціальності 014 Середня освіта,
спеціалізації 014.01 Українська мова і література,
освітньої програми Українська мова і література,
англійська мова, зарубіжна література
Каленюк Юлії Михайлівни

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент Заскалета В. П.

Кількість балів _____
Національна шкала _____
Оцінка ЄКТС _____

Члени комісії:

_____	_____
(підпис)	(прізвище, ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище, ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище, ініціали)

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	5
1.1. Поняття та структура складеного іменного присудка	5
1.2. Типи та функції складеного іменного присудка в українській мові....	8
Висновки до розділу 1.....	9
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СКЛАДЕНОГО ІМЕННОГО ПРИСУДКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У 8 КЛАСІ	10
2.1. Аналіз навчальних програм та підручників з української мови для закладів загальної середньої освіти	10
2.2. Методи навчання та вправи для засвоєння й закріплення знань про складений іменний присудок.....	14
Висновки до розділу 2.....	18
ВИСНОВКИ	21
РЕЗЮМЕ.....	23
RESUME	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	25

ВСТУП

Складений іменний присудок є складною граматичною конструкцією, що включає у себе не лише дієслово, а й іменну частину мови. Проблема навчання учнів цієї теми викликає значний інтерес серед науковців. Багато досліджень було проведено з метою вивчення цього різновиду присудка та пошуку ефективних методів його навчання. Завдяки цьому вчителі отримали багато інформації щодо ролі цієї теми у формуванні мовної компетенції здобувачів освіти. Однак, попри велику кількість наукових робіт, присвячених цій проблемі, питання процесу засвоєння складеного іменного присудка учнями викликає багато суперечок та потребує більш глибокого дослідження. Починаючи від теоретичних аспектів цієї граматичної конструкції та закінчуючи практичними аспектами її навчання, важливо з'ясувати, яким чином здобувачі освіти засвоюють складений іменний присудок, які труднощі виникають у цьому процесі та які підходи можуть бути застосовані для поліпшення навчання цього матеріалу.

Актуальність дослідження полягає у необхідності розуміння та вдосконалення методики навчання складеного іменного присудка на уроках української мови у 8 класі. Особлива увага приділяється аналізу навчальних програм та підручників з метою оптимізації процесу навчання.

Об'єкт дослідження: навчання складеного іменного присудка на уроках української мови у 8 класі.

Предмет дослідження: методика навчання складеного іменного присудка учнів закладів загальної середньої освіти.

Мета роботи: на теоретичному рівні – проаналізувати поняття складений іменний присудок, його структуру, типи та функції в українській мові; на практичному рівні – вивчити та систематизувати методи навчання цієї конструкції на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти.

У рамках наукового дослідження передбачено вирішення наступних **завдань:** розглянути поняття та структуру складеного іменного присудка;

вивчити особливості побудови, типи та функції складеного іменного присудка в українській мові; проаналізувати навчальні програми та підручники з української мови для закладів загальної середньої освіти; розробити та впровадити методичні рекомендації щодо вивчення складеного іменного присудка в освітній процес.

Характер об'єкта та мета дослідження визначили використання різних **методів**. Для аналізу іменникових форм у складеному присудку застосовано описовий метод. Крім того, використано елементи дистрибутивного аналізу для розгляду контексту, в якому в якому трапляються складені іменні присудки.

Теоретична цінність: результати можуть бути використані для теоретичних розробок із синтаксису та написання підручників і посібників для учнів закладів загальної середньої освіти.

Практична цінність: розробка практичних рекомендацій щодо навчання складеного іменного присудка допоможе поліпшити процес засвоєння цієї граматичної конструкції учнями та сприятиме підвищенню рівня їхньої мовної компетенції.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Поняття та структура складеного іменного присудка

Присудок у реченні володіє певним набором формально-граматичних характеристик та має різноманітні способи вираження. Серед інших членів речення його виділяють через його складність як формально, так і семантично, а також через його ключову роль у формально-синтаксичній структурі речення. Як основний носій предикативних ознак, присудок у складі двоскладного речення утримує двосторонній (предикативний) зв'язок із підметом і виражається спеціалізованими формами.

К. Шульжук (2004) зазначає, що в синтаксичній науці існує практика класифікації присудків за їхньою «морфологічною природою та способом вираження модально-часових значень». Відповідно «присудки поділяють на дієслівні й іменні (за морфологічними параметрами) та на прості, складні й складені (за модально-часовими значеннями)» (с. 74). Попри довгу історію вивчення, основні терміни та поняття, що лягли в основу сучасних визначень та класифікацій присудків, були сформульовані на перехресті XIX–XX століть, проблема типології присудків залишається актуальною й потребує подальшого дослідження. Вивчення природи синтаксичних одиниць було проведене у працях різних мовознавців: Ф. Буслаєва, О. Шахматова, О. Пешковського, О. Потебні, І. Вихованця, К. Городенської, Н. Іваницької, М. Плюща, С. Єрмоленко, Н. Гуйванюк, Н. Сологуб, А. Загнітка, Д. Шинкарука, М. Мірченка, М. Степаненка та інших.

Піддається детальному аналізу структура складеного іменного присудка як засіб, що активно використовується у різних текстах, незалежно від їх стилістичних особливостей. І. Вихованець (1993) звернув увагу, що складений іменний присудок за природою є різноманітнішим ніж складений дієслівний. (с. 78). І. Білодід (1972) стверджував, що до складеного іменного присудка входять лише слова, які відповідають на питання «який», не можуть входити слова з питанням «де?», «коли?» (с. 78).

Д. Ганич та І. Олійник (1985) у своєму словнику дають таке визначення іменного присудка: «присудок, у якому основне лексичне значення виражається іменною частиною, а граматичне значення способу, часу, особи й числа – зв'язкою» (с. 91). Зрозуміло, що повнозначне слово є основним елементом складеного іменного присудка, а дієслово-зв'язка виконує більше допоміжну функцію.

К. Шульжук (2004) вказує, що «до власне-зв'язок належать дієлова-аналітичні морфеми «бути», «становити», «являти собою», які позбавлені лексичного значення» (с. 79). Такі слова як «ставати», «називатися», «залишатися», «вважатися» тощо, які є невластивими зв'язками, надають додаткових лексичних відтінків, адже за своєю природою не повністю позбавлені семантичного значення.

Дієлова-зв'язки поділяються на декілька видів: абстрактні, напівповнозначні (напівабстрактні) та повнозначні.

До абстрактних відносять дієслово «бути», позбавлене значення «існувати». Український учений М. Вінтонів (2003) відносить присудки, сформовані у майбутньому часі за допомогою слова «бути», до числа аналітичних утворень. Водночас, на його думку, фразеологізми є самостійними, лексично незалежними виразами.

Відсутність дієлова-зв'язки в теперішньому часі називають нульовою зв'язкою. Складені іменні присудки з нульовим зв'язком є найпоширенішими. Це пояснюється тим, що в більшості випадків іменник вживається у формі називного відмінка, що, повторюючи форму підмета, додає до нього додаткову характеристику. Зв'язок у таких реченнях, по суті, є зайвим і непотрібним, він вживається або в наукових, книжкових текстах, або в діалектному мовленні. У лінгвістиці виділяють три основні концепції щодо відношень між головними членами речення. Перша передбачає існування субординативного зв'язку між підметом і присудком. Згідно з цією теорією, основним елементом у реченні є підмет, оскільки присудок узгоджується з підметом за родом, числом та особою.

Також, головні компоненти речення розглядаються у контексті словосполучень і як узгодження.

Зв'язка використовується тоді, коли вона надає певного значення – чи то граматичне, чи то лексико-граматичне. Наприклад, у реченні І. Багряного (2020): «Найдорожчий скарб, що людина має, – це віра в себе і в собі подібних» (с. 187), – де нульова зв'язка в іменній частині присудка вказує на постійну ознаку суб'єкта, який позначений підметом. Форми без зв'язки відображають вміння утворювати зв'язок, тобто він стає зрозумілим навіть без його вираження.

Напівповнозначні дієслова-зв'язки виражають граматичні відношення між підметом та іменною частиною складеного присудка, але все ж залишають своє лексичне значення. Наприклад, «виявитися», «здаватися», «зватися» та інші. А. Кузнецова (2019) зазначає, що такі слова «уточнюють і доповнюють семантику іменної частини, проте не мають самостійного значення» (с. 273).

На сьогодні досить спірним є питання про те, скільки абстрактних та напівповнозначних дієслів можуть виконувати роль зв'язки в реченні. Деякі вчені стверджують, що лише абстрактне дієслово «бути», яке виражає виключно граматичні значення, може виконувати цю функцію і має найвищий рівень граматикизації. О. Сулима (2010) посилалася у своїй дисертації на Н. Іваницьку (2002) та стверджувала, що мовознавиця розширювала цей перелік допоміжних дієслів, включаючи слова «вважатися», «відправлятися», «зватися», «залишатися», «означати», які «характеризуються мінімальним обмеженням їхньої функційної участі у вираженні лексичного змісту присудка» (с. 64).

Повнозначна зв'язка використовується для позначення дії, стану, руху («жити», «народитися», «повернутися» тощо). Ці дієслова зберігають своє лексичне значення, але інколи можуть послаблюватися в той час, коли значення іменника виходить на передній план.

Сулима О. (2014) у своїй праці зазначала, що О. Потєбня розробив власне лінгвістичне тлумачення зв'язки як частини складеного іменного присудка. Він визначав зв'язок як «особливе слово, що містить у собі предикативний зв'язок, але важливе не саме по собі, а як засіб приєднання атрибута до підмета» (с. 152).

За семантичними характеристиками зв'язки розподіляють на дві категорії: спеціалізовані, які включають абстрактне дієслово «бути» та його нульовий варіант, і неспеціалізовані, що включають напівповнозначні та повнозначні зв'язки.

1.2. Типи та функції складеного іменного присудка в українській мові

За І. Вихованцем (1993), основним елементом складеного іменного присудка є вживана у будь-якій формі іменна частина мови, за винятком випадків, коли вона знаходяться у кличному відмінку. Допоміжними компонентами є особово-часові та особово-способові форми дієслова-зв'язки, які вказують на використання імені в присудковій функції (с. 79).

Н. Левус (2014) у своїй статті посилалася на К. Шульжука (2004) та зазначала, що «іменна частина може виражатися: іменником у називному або орудному відмінку; іменником у будь-якому непрямому відмінку з прийменником і без нього; прикметником або порядковим числівником у повній формі в називному або орудному відмінку; займенником або іменником у називному (рідше в орудному) відмінку; прикметником у формі порівняння; кількісним числівником; фразеологічним зворотом або сталим поєднанням слів» (с. 261).

Отже, зрозуміло, що варіативність вираження іменної частини присудка відображається через різноманітні мовні форми, такі як іменники, прикметники, займенники, числівники, фразеологічні звороти та інші конструкції.

Існують ще інші функції, крім часу та способу, які виконують компоненти складеного іменникового присудка. Так, І. Білодід (1972) говорив про те, що «модальні і фазові допоміжні дієслова визначають семантику присудка в модальному чи фазовому плані, а іменна частина є носієм лексичного значення» (с. 174–175). Це свідчить про багатогранність та складність цієї граматичної конструкції, яка відображає різноманіття мовних можливостей та варіативність виразності мовлення.

Висновки до розділу 1

Складений іменний присудок є граматичною одиницею, яка не лише виражає дію чи стан, але й має різні формально-граматичні характеристики та різноманітні способи вираження.

Згідно з роботами вчених існує певна класифікація присудків за морфологічними параметрами та модально-часовими значеннями, що відображають різноманіття цієї граматичної одиниці. Структура складеного іменного присудка ретельно досліджується як засіб, що активно використовується в різних типах текстів, що свідчить про його важливість.

Дослідження вказує на те, що складений іменний присудок є різноманітним за своєю природою порівняно зі складеним дієслівним присудком, і складається переважно зі слів, що відповідають на питання «який?». Дієслова-зв'язки, які є частиною присудка, можуть бути абстрактними, напівповнозначними або повнозначними, кожне з яких має свої особливості вираження.

Головною характеристикою іменного присудка є можливість використання різних форм іменників у різних відмінках. Комплексне аналізування організації змісту й форми складеного іменного присудка, а також його функціонального спектру в контексті сучасних стилів української мови виявляє його унікальність не лише на рівні формального синтаксису речення, а й на семантико-синтаксичному рівні, як предиката з характеристикою або ототожненням. Це також впливає на комунікативно-прагматичний та стилістичний аспекти формування та сприйняття висловлення з такими предикатами.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СКЛАДЕНОГО ІМЕННОГО ПРИСУДКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У 8 КЛАСІ

2.1. Аналіз навчальних програм та підручників з української мови для закладів загальної середньої освіти

Оцінка навчальних програм та підручників з української мови для закладів загальної середньої освіти є важливим завданням в контексті забезпечення якісної освіти. Їх аналіз необхідний для забезпечення структурованого та комплексного підходу до навчання мови на різних рівнях освітнього процесу.

Спостереження над навчальними програмами та підручниками виконує ключову роль у визначенні їхньої відповідності актуальним освітнім стандартам та потребам сучасних учнів. Аналіз включає оцінку вмісту, методичної побудови, доступності та актуальності навчального матеріалу.

Освітнє середовище в Україні поступово перетворюється, наповнюючись новими характеристиками: діти не лише засвоюють інформацію, але також навчаються критично аналізувати, виражати свої думки та аргументувати їх, приймати рішення, співпрацювати, проявляти творчість та ініціативу тощо. Вони набувають компетентностей, які необхідні для самореалізації в сучасному суспільстві. Важливими стають принципи Нової української школи, такі як: педагогічне партнерство, дитячий центризм, національна самоідентифікація, академічна доброчесність та інші. Підходи вчителів до організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти зазнають змін, застосовуються сучасні методи та прийоми навчання, використовуються інноваційні технології.

Зміни впливають на галузь мовно-літературної освіти, що передбачає розширення цілей навчання української мови й літератури. Важливими стають не лише літературні твори, а також медійні та інформаційні матеріали. Особливий акцент робиться на розвитку емоційного й духовного відчуття, творчій самореалізації, формуванні ціннісних поглядів і ставлень. Проблеми модернізації навчання української мови в закладах загальної середньої освіти були розглянуті в працях багатьох авторів, зокрема О. Авраменка, Н. Голуб,

О. Горошкіної, М. Гребя, С. Карамана, О. Карамана, І. Кучеренка, О. Кучерука, Л. Мамчур, В. Новосьолової, С. Омельчука, М. Пентилюка, Л. Попової, В. Сидоренка та інших. Погляди щодо сучасного програмного забезпечення шкільного курсу української мови висловили також Н. Бондаренко, Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Косянчук.

У 2021–2022 роках розпочалося впровадження пілотної реформи «Нова українська школа» на рівні базової середньої освіти. Таким чином, відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (затвердженого у 2020 році) та відповідно до «Методичних рекомендацій до розроблення модельних навчальних програм» (опублікованих у 2021 році), були розроблені програми з української мови. На веб-сайті Міністерства освіти опубліковані зразкові навчальні програми з української мови, літератури, а також з інтегрованого мовно-літературного курсу для учнів 7–9 класів. Ці програми випробовують у рамках пілотних класів «Нової української школи», зокрема у сьогоднішніх класах.

Учителі 5–9 класів, які беруть участь у реалізації програми «Нова українська школа», мають змогу обирати серед запропонованих програм із української мови та літератури для розробки власних навчальних програм. Цей вибір доступний без урахування програм, які застосовують у закладах із навчанням мовами національних меншин.

З української мови:

- Модельна навчальна програма «Українська мова. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М.);
- Модельна навчальна програма «Українська мова. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.);
- Модельна навчальна програма «Українська мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти, що працюють за науково-педагогічним проєктом «Інтелект України» (авт. Гавриш І. В., Семихат Н. В., Дроф'як С. М., Новожилова Н. М.)

Інтегровані курси:

- Модельна навчальна програма «Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Старагіна І. П., Новосьолова В. І., Терещенко В. М., Романенко Ю. О., Блажко М. Б., Ткач П. Б., Панченков А. О.).

Програми з української мови та літератури для учнів 5–9 класів, які відповідають попередньому Державному стандарту (за яким у 2023–2024 навчальному році навчаються сучасні 7–9 класи, які не є пілотними), також доступні для завантаження на веб-сайті МОН. У 2017 році їх було оновлено з метою відповідності концепції «Нової української школи». В оновлених програмах був використаний компетентнісний підхід, вказано рекомендовані види роботи з різних тем, а у програмі з української мови виокремлено мовленнєву змістову лінію.

Програма для закладів освіти, що орієнтована на учнів 5–9 класів, розглядає різні аспекти навчання синтаксичних одиниць. Вона визнає речення як ключову мовну та мовленнєву одиницю й досліджує їх у комунікативно-діяльнісному та функційно-стилістичному контекстах. Крім того, програма враховує взаємозв'язки цих одиниць із граматичними компонентами інших аспектів мови. Під час навчання синтаксичних одиниць учням 8–9 класів програма встановлює необхідні знання, вміння та навички, які сприяють формуванню мовної компетентності та розвитку граматичної компетентності.

Варто зазначити, що до запропонованих модельних програм було розроблено велику кількість навчальних підручників. Це означає, що вчителі української мови мали змогу самостійно обирати підручник для навчання. Є випадки, коли автори самої ж програми розробили також відповідний підручник, наприклад, Н. Голуб та О. Горошкіна (2023).

Цікавим є факт, що до програми авторів Н. Голуб і О. Горошкіної розроблено велику кількість підручників, але вчителі втричі частіше обирають іншу програму – авторів О. Заболотного та В. Заболотного).

Зараз восьмикласники можуть навчатися української мови за підручниками різних авторів: О. Заболотного (2021), О. Глазової (2021), О. Данилевської (2021), С. Карамана (2021). Проте можна вважати, що все ж ключову роль посідає підручник, створений Олександром Авраменком (2021), чие ім'я вже багато років пов'язують із підготовкою до ЗНО (НМТ), освітніми проєктами з культури мовлення та іншими подібними ініціативами.

Варто детальніше проаналізувати один із найвідоміших підручників з української мови для учнів 8 класу, автором якого є О. Авраменко (2021), акцентувати основну увагу на тому, як висвітлений в ньому розділ мовознавства «Синтаксис» і тема «Присудок».

У цьому підручнику розділ, який досліджується, побудований на матеріалі з синтаксису словосполучень та простих речень, а також на розвитку мовлення, що відповідає вимогам актуальної програми для восьмикласників. У ньому теоретичні відомості подано в більш спрощеній формі, а дидактичний матеріал, за яким учні засвоюють мовні знання, уміння та навички, розташовано за тематичним принципом: «Вода», «Спорт», «Сучасна музика», «Живопис», «Місто», «Квіти», «Життя навколо нас», «Одяг та взуття», «Замки та фортеці України», «Мої дороги», «Житло» тощо. У рубриках «Культура слова», «До речі...», «Зауважте!», «YouTube», «Нове в правописі» міститься цікавий і важливий матеріал з мовних тонкощів, вирішення проблем суржикових елементів, поповнення словникового запасу та інше. У підручнику також інтегровані матеріали з Інтернету, які містять експрес-уроки, спрямовані на розвиток мовної компетентності учнів, що неодмінно зацікавляють сучасних учнів, які живуть у диджиталізовану добу.

Зокрема, у підручнику «Українська мова» О. Авраменка (2021) для 8 класу розроблені вправи передбачають роботу з текстом, а також вони спрямовані на формування граматичної компетентності учнів. Для домашнього опрацювання радять давати такі вправи, що передбачають не лише повторення та узагальнення вивченого в класі, а й застосування знань у творчому напрямку.

Варто зауважити, що обрана тема курсової, складений іменний присудок, у підручнику О. Авраменка (2021) представлена лише в параграфі 11 на сторінках 38–43. Відповідно, тема починається з рубрики «Спостереження», далі йдуть правила про присудок, простий присудок, складений дієслівний присудок та складений іменний присудок, які для зручності учня оформлені таблицею з прикладами. Наступною є рубрика «Зауважте», після якої починаються вправи. Що стосується вивчення способів вираження присудка, то до зазначеної теми у підручнику представлено всього шість вправ та одна на домашнє завдання. Вважається, що такої кількості завдань для зазначеної теми недостатньо, адже учні у 8 класі досить важко сприймають тему як «Способи вираження присудка». У параграфі також вміщені правила щодо узгодження головних членів речення, вживання тире між підметом та присудком і пам'ятка щодо правопису складних слів.

Отже, підручник «Українська мова» для 8 класу, автор О. Авраменко (2021), представляє сучасний підхід до вивчення синтаксису та теми «Присудок». Його структура сприяє розвитку мовленнєвих навичок учнів за допомогою тематично організованого матеріалу та інтегрованих з Інтернету ресурсів. Проте, варто звернути увагу на обмежену кількість вправ, приділену темі, що може потребувати додаткового матеріалу для повного розуміння та оволодіння цією темою восьмикласниками.

2.2. Методи навчання та вправи для засвоєння й закріплення знань про складений іменний присудок

Методи навчання та вправи для засвоєння й закріплення знань про складений іменний присудок можуть бути різноманітними, враховуючи потреби учнів та їхній рівень. Л. Федоренко (2006) стверджує, що «методи навчання мови визначають роботу вчителя та способи взаємодії учнів з обраним для вивчення мовним матеріалом» (параграф 7). А. Вегеш (2017) у своїх методичних розробках для студентів посилається на працю І. Олійника (1989), «методи навчання

складаються зі спільної діяльності вчителя й учнів, спрямованої на засвоєння мовних знань, умінь і навичок, а також на організацію пізнавального процесу учнів» (с. 16).

Методологія навчання мови визначається як система теоретичних та практичних заходів, спрямованих на організацію пізнавального та практичного процесу учнів із метою ефективного засвоєння мовних знань, а також розвитку відповідних мовних навичок та умінь. У реальній шкільній практиці методи втілюють освітні, розвивальні та виховні функції. Важливо обирати такі методи й прийоми, щоб навчання мови було цікавим, особливо для учнів середніх класів. О. Біляєв (1981) обґрунтовує, що «найбільш прийнятною для навчання української мови є класифікація методів за способом взаємодії між вчителем та учнями під час уроку» (параграф 9). Ці способи можуть бути різноманітними. Учені до пріоритетних підходів у навчанні рідної мови включають: усний виклад вчителем матеріалу, проведення бесіди, дискусію, аналіз мови з боку учнів, роботу з підручником, метод виконання вправ, програмоване навчання та використання комп'ютерних технологій у процесі навчання.

Для якісного засвоєння теми «Складений іменний присудок» необхідно запропонувати учням завдання різного рівня складності, типу та структури. Оскільки докладне вивчення способів вираження присудка відбувається саме у 8 класі, то зрозуміло, що вчитель повинен організувати освітній процес на уроці таким чином, аби учні засвоїли отримані знання якнайкраще. З метою навчання обраної теми у школі можна запропонувати декілька розроблених вправ, які застосовуватимуть на різних етапах уроку.

Вправа 1

Прочитайте наведені речення, виділіть підмет та присудок. Визначте складений іменний присудок, зазначте його частини (іменну та дієслово-зв'язку).

Вона стала лікарем. «Бориспіль» – повітряні ворота України. Твій друг здавався меншим на зріст. Учениця є переможницею конкурсу. Місто щодня робилося все чистішим.

Вправа 2

Складіть речення зі складеними іменними присудками, використовуючи подані словосполучення:

співак опери; перша в усьому; чемпіон світу; найкраща учениця; мудра наставниця; лебедина пісня; досвідчений лікар; щира людина.

Вправа 3

Розподіліть слова на колонки. У першу запишіть складений дієслівний присудок, у другу – складений іменний.

Ладен втекти, бути вчителем, можуть перейти, вирішили прогулятися, оповитий легендами, називається раєм.

Вправа 4

Напишіть невеличку розповідь (5-8 речень) про Пса Патрона, його допомогу українській армії та популярність серед українського народу.

Загалом, можна також скористатися тестовими завданнями для перевірки знань про складений іменний присудок. Вони можуть містити як одну правильну відповідь, так і декілька, що неодмінно активізуватиме увагу учнів.

Виконання завдань, разом із ретельно обраною теоретичною частиною, сприятиме уникненню типових помилок при вивченні теми. Очевидно, що ключову роль у цьому відіграє вчитель, який має бути налаштований на розв'язання вищезазначених проблем.

Крім цього, учні в 8 класі, які вивчають тему складеного іменного присудка, можуть плутати присудок, який виражений конструкцією з прикметником (дієприкметником), та означення.

Складений іменний присудок складається з прикметника (дієприкметника) або з конструкції дієслово + прикметник (дієприкметник). У ньому дієсловозв'язка «бути» може вживатися, а може й ні. Проте найважливішою ознакою є те, що складений іменний присудок буде стояти в постпозиції відносно підмета, наприклад, «хата біла». У цьому випадку між іменником та прикметником можна

вставити дієслово-зв'язку «є» (хата (є) біла). Це вказує на те, що прикметник набуває предикативної функції.

Означення, з іншого боку, вказує на власність чи характеристику, інколи надаючи додаткову інформацію. Якщо цей член речення буде в препозиції відносно підмета, то, відповідно, він буде виконувати атрибутивну функцію, наприклад, «біла хата». Між прикметником та іменником неможливо вставити дієслово-зв'язку «є». Хоча означення може стояти й в постпозиції, тому важливо звернути увагу, чи є в реченні інші присудки.

Проблема восьмикласників полягає в розрізненні складеного іменного присудка та означення. Часто учні плутають ці дві конструкції, тому що вони можуть мати схожий вигляд, хоч і виконують різні функції в реченні.

Необхідно чітко пояснити учням визначення та особливості застосування складеного іменного присудка та означення, а також порівняти їх. Можна використовувати легкі приклади, як той, що наведений вище, це допоможе здобувачам освіти запам'ятати правило навіть на рівні зіставлення. Нижче запропоновано вправу для відпрацювання цього матеріалу.

Вправа 5

Прочитайте речення та визначте, чи є прикметник (дієприкметник) частиною складеного іменного присудка чи означенням.

Хата біла. Біла хата. Книга, яку я читаю, цікава. Цікава книга, яку я читаю. Небо хмарне, що віщувало дощ. Хмарне небо віщувало дощ.

Проаналізувавши детально чимало наукових статей, досліджень мовознавців, відгуків педагогів-практиків, можна також запропонувати перелік загальних рекомендацій, які стануть ефективними під час навчання складеного іменного присудка в освітньому процесі.

1. Розпочніть із чіткого розуміння того, що таке складений іменний присудок і як він відрізняється від інших типів присудків. Важливо мати зрозуміле уявлення про те, як він функціонує в реченні.

2. Надайте учням можливість ознайомитися з теоретичними аспектами складеного іменного присудка, включно з його структурою, видами та вживанням. Можете використовувати для цього відео-уроки Всеукраїнської школи онлайн.

3. Забезпечте учнів достатньою кількістю практичних вправ, щоб вони могли застосовувати свої знання. Найцікавішими для учнів 8 класу є вправи, створені на онлайн-платформах (LearningApps, Jamboard, Padlett).

4. Залучіть учнів до порівняльного аналізу складених іменних присудків з іншими типами присудків, щоб вони могли краще розуміти їх відмінності та особливості.

5. Створіть творчі завдання, які нададуть учням можливість застосовувати свої знання про складений іменний присудок у власних текстах або проєктах.

6. Покажіть учням, як вони можуть застосовувати свої знання про складений іменний присудок у різних життєвих ситуаціях, що допоможе їм зрозуміти його практичне значення.

Впровадження цих рекомендацій допоможе зробити навчання складеного іменного присудка більш цікавим, ефективним та результативним.

Висновки до розділу 2

У результаті аналізу навчальних програм та підручників з української мови для закладів загальної середньої освіти виявлено, що вони відображають сучасні тенденції в освіті, спрямовані на розвиток критичного мислення, комунікативних навичок та творчого підходу до навчання. Програми структуровані таким чином, щоб сприяти формуванню мовної та граматичної компетентності здобувачів освіти. Варіативність програм та підручників дозволяє вчителям вибирати матеріали, що найбільш відповідають потребам їхніх учнів.

Підручник «Українська мова» для 8 класу, автором якого є О. Авраменко (2021), відзначається сучасним підходом до вивчення синтаксису та теми «Присудок». Його структура сприяє активному залученню учнів до вивчення матеріалу та використанню додаткових ресурсів для поглибленого розуміння

теми. Однак, важливо враховувати обмежену кількість вправ, що може потребувати додаткового матеріалу для повного оволодіння концепцією присудка учнями.

Навчання складеного іменного присудка полягає у використанні різноманітних методів та вправ, спрямованих на якісне засвоєння та закріплення знань учнями.

Під час освітнього процесу важливо надавати учням можливість ознайомитися з теоретичними аспектами теми, робити практичні вправи різного рівня складності та застосовувати творчі вміння.

Коли учні вивчають складений іменний присудок у 8 класі, може виникнути проблема розрізнення між присудком та означенням. Ця проблема виникає через схожість вигляду цих конструкцій, хоча вони виконують різні функції в реченні. Складений іменний присудок вказує на властивість чи стан предмета і зазвичай стоїть у постпозиції відносно підмета, тоді як означення характеризує предмет і може стояти як у препозиції, так і у постпозиції.

Для вирішення цієї проблеми необхідно чітко пояснити учням відмінності між цими конструкціями та використовувати приклади, що допоможуть їм розрізнити ці поняття. Одним із способів є вправа, яка дозволяє учням практикувати розпізнавання складеного іменного присудка та означення в реченнях. Це допоможе здобувачам освіти легше засвоїти правила та відмінності між цими конструкціями.

Рекомендації для вчителів з навчання складеного іменного присудка включають ретельне планування уроків з використанням різноманітних методів та вправ, залучення учнів до активної діяльності та створення сприятливої атмосфери для навчання. Інноваційні підходи, такі як використання онлайн-ресурсів та інтерактивних платформ, можуть зробити навчання більш цікавим та ефективним для учнів. Важливо пам'ятати про індивідуальні особливості учнів та адаптувати методи навчання до їхніх потреб.

Отже, використання різноманітних методів та вправ сприяє ефективному навчанню складеного іменного присудка та допомагає учням засвоїти матеріал із розумінням і застосувати його на практиці.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження стало зрозуміло, що складений іменний присудок є складною граматичною конструкцією, яка має важливе значення у мовленні. Він не лише виражає дію чи стан, а й має різноманітні формально-граматичні характеристики та способи вираження. Дослідження підтвердило існування класифікації присудків за морфологічними параметрами та модально-часовими значеннями, що відображають різноманіття цієї граматичної одиниці.

У контексті сучасних стилів української мови структура складеного іменного присудка має унікальність на рівні формального синтаксису речення та на семантико-синтаксичному рівні. Використання форм іменників у різних відмінках є характерною особливістю цієї граматичної конструкції. Дієслова-зв'язки, що входять до складу присудка, можуть бути абстрактними, напівповнозначними або повнозначними, кожне з яких має свої особливості вираження.

Навчальні програми та підручники з української мови для закладів загальної середньої освіти відображають сучасні тенденції в освіті, спрямовані на розвиток критичного мислення, комунікативних навичок та творчого підходу до навчання. Їхня структура сприяє формуванню мовної та граматичної компетентності учнів. Однак, для повного оволодіння концепцією присудка учнями можуть бути потрібні додаткові матеріали та вправи.

Навчання складеного іменного присудка вимагає використання різноманітних методів та вправ, спрямованих на якісне засвоєння та закріплення знань учнями. Важливо забезпечити здобувачів освіти якісною теоретичною базою, крім цього, важливо також виконувати практичні вправи різного рівня складності та застосовувати творчі вміння.

У процесі вивчення складеного іменного присудка учнями 8 класу може виникнути проблема визначення присудка та означення. Ця трудність впливає з візуальної схожості конструкцій, хоча вони виконують різні функції у реченні. Складений іменний присудок вказує на властивість чи стан предмета й, зазвичай,

знаходиться в постпозиції щодо підмета, тоді як означення характеризує об'єкт і може перебувати як у препозиції, так і у постпозиції. Для подолання цієї проблеми важливо чітко пояснити учням відмінності та навести приклади, що сприятимуть усвідомленню цих понять.

Рекомендації для вчителів з навчання складеного іменного присудка включають ретельне планування уроків із використанням різноманітних методів та вправ, залучення учнів до активної діяльності та створення сприятливої атмосфери для навчання. Інноваційні підходи, такі як використання онлайн-ресурсів та інтерактивних платформ, можуть зробити навчання більш цікавим та ефективним для учнів.

Отже, застосування різноманітних методів та вправ допомагає учням ефективно навчитися складеного іменного присудка, розуміти його й успішно застосовувати на практиці.

РЕЗЮМЕ

Складений іменний присудок є складною граматичною конструкцією, яка включає в себе іменну частину мови та дієслово-зв'язку. Проблема розуміння та навчання особливостей складеного іменного присудка привертає значний інтерес науковців та педагогів. Велика кількість досліджень була проведена для вивчення цієї теми та розробки ефективних методів навчання. Однак, не зважаючи на великий обсяг інформації, питання навчання цієї граматичної конструкції залишається актуальним і потребує подальшого дослідження.

Курсова робота має на меті розглянути теоретичні аспекти та практичні підходи до навчання складеного іменного присудка. Акцент зроблено на аналізі навчальних програм та підручників із метою вдосконалення методики навчання цієї граматичної конструкції на уроках української мови для учнів 8 класу.

У **першому розділі** роботи розглянуто теоретичні аспекти складеного іменного присудка, включно з його класифікацією, структурою та семантичними відтінками. Досліджено різні варіанти складеного іменного присудка та їхні відмінності від складеного дієслівного присудка.

У **другому розділі** роботи проаналізовано навчальні програми та підручники для 8 класу з української мови. Опрацьовано методолічну базу, яка допоможе при вивченні складеного іменного присудка, та впроваджено рекомендації для вчителів.

Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, чотирьох розроблених вправ. Обсяг роботи становить 27 сторінок. У списку використаної літератури налічується 30 джерел.

Ключові слова: *складений іменний присудок, навчальні програми, підручники, українська мова, структура речення, методика навчання української мови, навчання учнів закладів загальної середньої освіти.*

RESUME

A compound nominal clause is a complex grammatical construction that includes a nominal part of speech and a verb-connection. The problem of understanding and teaching the peculiarities of the compound nominal clause attracts considerable interest among scientists and teachers. A large number of studies have been conducted to investigate this topic and develop effective teaching methods. However, despite the large amount of information available, the issue of teaching this grammatical construction remains relevant and requires further research.

This work aims to examine theoretical aspects and practical approaches to teaching the compound nominal clause. The emphasis is placed on the analysis of curricula and textbooks in order to improve the methodology of teaching this grammatical construction in Ukrainian language lessons for Grade 8 pupils.

The first section of the work deals with the theoretical aspects of the compound noun clause, including its classification, structure and semantic shades. Different variants of the compound noun clause and their differences from the compound verbal clause are studied.

The second section of the work analyses curricula and textbooks for the 8th grade in the Ukrainian language. A methodological framework that will help in the study of the compound noun clause is developed and recommendations for teachers are introduced.

The course work consists of an introduction, two sections, and four exercises. The volume of the work is 27 pages. The list of references includes 30 sources.

Key words: *compound nominal clause, curricula, textbooks, Ukrainian language, sentence structure, methods of teaching Ukrainian, teaching students of general secondary education.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Авраменко, О. М., Борисюк, Т. В., & Почтаренко, О. М. (2021). *Українська мова (8 клас)*. Грамота.
- Багрянний, І. (2020). *Сад Гетсиманський*. Андронум.
- Білодід, І. К. (Ред.). (1972). *Сучасна українська літературна мова. Синтаксис*. Наукова думка.
- Біляєв, О. М. (1981). *Сучасний урок української мови*. Рад. школа.
- Вегеш, А. І. (2017). *Методика викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: методичні розробки до практичних занять для студентів 4 курсу філологічного факультету*. Береза.
- Вихованець, І. Р. (1993). *Граматика української мови. Синтаксис*. Либідь.
- Вінтонів, М. (2003). Функціонально-граматичні та комунікативні вияви парцельованих та приєднувальних конструкцій. *Лінгвістичні студії. ДонНУ*, 11(1), 124–129.
- Гавриш, І. В., Семихат, Н. В., Дроф'як, С. М., & Новожилова, Н. М. *Модельна навчальна програма «Українська мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти, що працюють за науково-педагогічним проєктом «Інтелект України»*.
- Ганич, Д. І., & Олійник, І. С. (1985). *Словник лінгвістичних термінів*. Вища школа.
- Глазова, О. П. (2021). *Українська мова (8 клас)*. Видавничий дім «Освіта».
- Голуб, Н. Б., & Горошкіна, О. М. *Модельна навчальна програма «Українська мова. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти*.
- Горошкіна, О. М., & Голуб, Н. В. (2023). *Українська мова (6 клас)*. Видавничий дім «Освіта».
- Данилевська, О. М. (2021). *Українська мова (8 клас)*. Оріон.
- Заболотний, В. В., & Заболотний, О. В. (2021). *Українська мова (8 клас)*. Генеза.
- Заболотний, О. В., Заболотний, В. В., Лавринчук, В. П., Плівачук, К. В., & Попова, Т. Д. *Модельна навчальна програма «Українська мова. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти*.

- Іваницька, Н. Л. (2002). *Теоретичний синтаксис української мови*. ВДПУ ім. М. Коцюбинського.
- Караман, С. О., Горошкіна, О. М., Караман, О. В., & Попова, Л. О. (2021). *Українська мова (8 клас)*. Ранок.
- Кузнєцова, А. С. (2019). *Контрастивний аналіз складеного іменного присудка в англійській та українській мовах*.
- Левус, Н. (2014). Головні члени двоскладного речення. Способи вираження підмета і присудка в українській мові. *Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії* (с. 261–264). Видавництво Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди.
- Матвєєва, Т. С. (2005). Олександр Потебня : сучасний погляд : матеріали міжнар. читань, присвяч. 170-річчю від дня народж. фундатора. *Філол. шк.*, 71–81.
- Олійник, І. С., Іваненко, В. К., Рожило, Л. П., & Скорик, О. С. (1989). *Методика викладання української мови в середній школі*. Вища школа.
- Плющ, М. Я., Бєвзенко, С. П., & Грипас, Н. Я. (1994). *Сучасна українська літературна мова*. Вища школа.
- Старагіна, І. П., Новосьолова, В. І., Терещенко, В. М., Романенко, Ю. О., Блажко, М. Б., Ткач, П. Б., & Панченков, А. О. *Модельна навчальна програма «Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти*.
- Сулима, О. П. (2008). Складений іменний присудок у публіцистичному стилі. *Черкаський нац. ун-т імені Б. Хмельницького*, 6, 309–316.
- Сулима, О. П. (2010). *Іменникова вербалізація предикатів в українській мові*. (Дис. на здобуття н. с. канд. філол. наук). Київ.
- Сулима, О. П. (2014). Функціонування абстрактних і напівповнозначних дієслів у ролі зв'язки у складеному іменному присудку. *Науковий часопис Українського державного університету ім. Михайла Драгоманова. Серія Проблеми граматики і лексикології української мови*, 11, 152–155.

- Христіанінова, Р. (2016). Типологія присудків у сучасній українській мові. *Типологія та функції мовних одиниць. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 1(5), 182–201.*
- Шкурятяна, Н. Г., & Шевчук, С. В. (2007). *Сучасна українська літературна мова. Вища школа.*
- Шульжук, К. Ф. (2004). *Синтаксис української мови.* Видавничий центр «Академія».
- Subjectum. (б. д.). *Методика навчання української мови.* Взято 20 квітня 2024 з <https://subjectum.eu/ukrmova/method/index.html>